

نوشته: دکتر تاج‌زمان دانش

قاضی ناظر اجرای مجازات در فرانسه

در بسیاری از کشورها دادرسان پس از صدور حکم محکومیت و قطعیت یافتن آن با اینکه گاهی از زندانها بازدید میکنند عملاً در چگونگی اجرای کیفر دخالتی ندارند زیرا اداره امور زندانها را سازمان پلیس که وابسته بوزارت کشور است بر عهده دارد.

دانشمندان و متخصصان امور کیفری این روش را مورد انتقاد قرار داده معتقد شده‌اند که هدف از اجرای مجازات اصلاح و تربیت و درمان بزهکار و عادت دادن او به زندگی عادی اجتماعی است لذا قضات که با صدور حکم محکومیت به حبس، آزادی را از آزادی سلب نموده و سرنوشت او و خانواده‌اش را بدست میگیرند بایستی در چگونگی اجرای مجازات و روشهای اصلاحی و تربیتی و درمانی که منطبق با شخصیت محکوم باشد نظارت داشته باشند.

به پیروی از عقاید فوق‌الذکر مسأله نظارت قضات در اجرای مجازات در قوانین کیفری بسیاری از کشورهای مترقی جهان از جمله کشورهای یوگسلاوی (۱۹۲۹) و ایتالیا (۱۹۳۰) و دانمارک (۱۹۳۳) و پرتغال (۱۹۴۴) پذیرفته شده است^۱. طبق مواد ۱۴۴ تا ۱۴۶ قانون کیفری ایتالیا قاضی مراقب در مسائل اجرای اقدامات تأمینی و تعیین مدت آنها و تجدیدنظر در حالت خطرناک و انطباق دادن مجازاتهای سالب آزادی با شخصیت محکوم نظارت دارد. طبق قانون کیفری پرتغال

1 - Bouzat. Pinatel : Traité de Droit Pénal et de Criminologie.

نیز که از قانون کیفری ایتالیا اقتباس شده است دادگاه مجری مجازات از یک قاضی تشکیل میشود که بر اجرای مجازات نظارت دارد ولی دادگاه مزبور در امور داخلی و انضباطی زندانها دخالتی نداشته و فقط می تواند با توجه بحالت خطرناک یا اصلاح و تربیت و درمان شخص محکوم علیه نوع مجازات را تغییر دهد و اگر دادگاه در موقع صدور حکم محکومیت بحالت خطرناک متهم توجه نکند یا حالت مزبور بعد از محکومیت ستمم بروز نماید قاضی مجری مجازات تصمیمات مقتضی اتخاذ میکند^۱.

در فرانسه بسال ۱۹۴۵، کمیسیون اصلاح زندانها طبق ماده ۹ برنامه اصلاحی امور زندانها وظیفه نظارت در اجرای مجازات و اعمال روش تدریجی را Régime progressif بقضات تفویض نمود. در سال ۱۹۵۸ طبق ماده ۷۲۱ مجموعه قانون آئین دادرسی کیفری جدید فرانسه مراقبت و نظارت در اجرای مجازات بقضات محول شد. این امر منشاء تحولات مهم در وضع زندانها تلقی میشود.

طبق ماده فوق الذکر قاضی ناظر اجرای مجازات از میان دادرسان دادگاه شهرستان با موافقت شورای عالی قضات با ابلاغ وزارتی بمدت ۳ سال و امکان انتصاب مجدد تعیین میشود در صورت بیماری و غیبت و معذوریت رئیس دادگاه شهرستان جانشین تعیین مینماید.

تعداد قضات ناظر اجرای مجازات فعلاً در فرانسه ۱۱ نفر میباشد.

حدود صلاحیت قضات ناظر اجرای مجازات

حوزه صلاحیت قضات ناظر اجرای مجازات وسیع تر از حوزه صلاحیت دادگاه شهرستان متبوع میباشد زیرا قاضی ناظر اجرای مجازات میتواند در اجرای مجازات محکومینی که در حوزه دادگاه شهرستان دیگری نگهداری میشوند نیز نظارت کند.

1 - Schmelck R; Picca: Pénologie et Droit Pénitentiaire. Paris.

حدود اختیارات قاضی ناظر اجرای مجازات

طبق ماده ۷۲۲ مجموعه قانون آئین دادرسی کیفری فرانسه قاضی ناظر اجرای مجازات در اجرای روشهای اصلاحی و تربیتی و درمانی در تمام زندانها (زندان مرکزی - دارالتأدیب - زندان مخصوص جوانان) و سایر مؤسسات علمی و حرفه‌ای و درمانی که محکومان نگهداری میشوند نظارت دارد.

اهم اختیارات قاضی ناظر اجرای مجازات بقرار ذیل است:

- ۱ - دادن دستور اجرای رژیم نیمه آزادی و تعیین ساعات ورود و خروج و میزان مبلغی که زندانی که رژیم نیمه آزادی درباره او اجرا میشود باید بصندوق زندان بپردازد و همچنین تعیین شرایط خاصی که محکوم ملزم با اجرای آنها خواهد بود.
 - ۲ - اجازه خروج از زندان و تعیین مدت آن (ماده ۷۲۳).
 - ۳ - دستور تحقیق و پژوهش اجتماعی مجدد در صورت لزوم، جهت شناسائی شخصیت محکوم و پی بردن به حالت خطرناک او.
 - ۴ - کنترل اسپراسیون و آزمایشهای دیگر و تعیین مدت نگهداری زندانی بصورت انفرادی.
 - ۵ - تعیین مدت مراحل مختلف روش تدریجی.
 - ۶ - تنبیه محکوم متخلف با تغییر روش.
 - ۷ - دستور تشویق زندانی که اعمال و رفتار او رضایت بخش است و یا تغییر روشی که در مورد زندانی اجرا میشود.
 - ۹ - بررسی مقررات و آئین نامه های داخلی زندان.
 - ۱۰ - رسیدگی به تقاضا و انتخاب افراد نیکوکاری که بعنوان بازدید کننده حاضر بخدمت در زندانها هستند.
 - ۱۱ - کنترل دفاتر مختلف زندان.
- آئین نامه ها و بخشنامه ها و دستورالعملها و گزارشهای بازرسان زندانها بقاضی

ناظر اجرای مجازات ابلاغ میگردد^۱.

از طرف دیگر قاضی ناظر اجرای مجازات بمنظور بررسی و پیگیری نتایج اجرایی روشهای مختلف اصلاحی و تربیتی و درمانی حداقل همراه یکمرتبه از تمام زندانهای حوزه صلاحیت خود بازدید نموده و برای نیل به هدف اصلی مجازات که سازگار نمودن و عادت دادن زندانی بزندگی عادی اجتماعی است دقیقاً نظارت مینماید.

تمام حوادث و پیش آمدهائی که ناشی از رفتار و اعمال محکومین باشد فوراً بقاضی ناظر اجرای مجازات اطلاع داده میشود.

قاضی ناظر اجرای مجازات در مورد اجرای آزادی مشروط (ماده ۷۳۰ الی ۷۳۳) و تعلیق مجازات بطور آزمایشی (ماده ۷۴۱ الی ۷۴۳) و ممنوعیت از اقامت در محل معین و هدایت زندانیان آزاد وظایف مهمی را برعهده دارد.

الف - نظارت در اجرای آزادی مشروط

قاضی ناظر اجرای مجازات میتواند رأساً آزادی مشروط محکوم را پیشنهاد کند و در صورت تقاضای محکوم و یا زندان مربوط نسبت به پیشنهاد آنها اظهار نظر نماید. همینطور قاضی ناظر (ماده ۷۳۰) که ریاست کمیته هدایت زندانیان آزاد شده را نیز دارد در صورت موافقت وزارت دادگستری بمنظور سازگار کردن محکوم آزاد شده با محیط خانوادگی و محیط کار، شخصاً در وضع مادی و معنوی او نظارت میکند و در صورت لزوم او را هدایت و حمایت مینماید و نیز میتواند محکوم آزاد شده را ملزم بحضور و شرح وضع زندگی خود کند یا او را از اقامت در محل معینی منع نماید. محکوم آزاد شده در صورت تغییر محل اقامت ملزم است که در ظرف ۸ روز مراتب را بقاضی ناظر اجرای مجازات اطلاع دهد.

1 - Stéfani, g ; Levasseur, g. jambu - Merlin : Criminologie et Science Pénitentiaire. Paris 1970-P. 318

ازسوی دیگر مراقبان مخصوص طرز رفتار و اعمال محکوم آزاد شده را بقاضی ناظر اجرای مجازات گزارش میدهند. اگر محکوم از اجرای شرایط تعیین شده تخلف کند یا رفتار و اعمالش رضایت بخش نباشد یا سازمانهای اداری یا قضائی و پلیسی تقاضای تعلیق آزادی مشروط او را بنمایند، قاضی ناظر اجرای مجازات روش آزادی مشروط را معلق میدارد و حتی میتواند در صورت ضرورت با جلب نظر دادستان دستور بازداشت محکوم آزاد شده را صادر^۱ و مراتب را فوراً بوزارت دادگستری اعلام کند (ماده ۷۳۳).

ب - نظارت در اجرای تعلیق مجازات بطور آزمایشی

قاضی ناظر اجرای مجازات که ریاست کمیته آزادی با مراقبت Probation دارد اعضاء کمیته را انتخاب و برای تصویب بوزارت دادگستری ارسال و سایر اعضاء را از بین اشخاص صلاحیتدار با توجه بشخصیت و مشاغل قبلی و فعلی آنان تعیین وتاریخ و محل تشکیل کمیته را اعلام میدارد و اعضاء کمیته و مددکاران اجتماعی و افتخاری و مراقبین را حداقل هر سه ماه یکمرتبه دعوت میکند تا تشکیل جلسه دهند و نیز بدعوت او سالی یکمرتبه مجمع عمومی تشکیل و بیلان کار و نتایج حاصله را مورد بررسی قرار میدهد و هر ۶ ماه یکمرتبه هم گزارشهای مربوط بفعالیتهای کمیته را بوزارت دادگستری ارسال میدارد.

قاضی ناظر اجرای مجازات مراقبین محکوم علیه را تعیین و نسبت بطرز مراقبت و هدایت و حمایت وی دستورهایی لازم صادر و شرایطی را که محکوم علیه ملزم بر رعایت آنهاست تعیین و در اجرای روش آزادی با مراقبت نیز رأساً نظارت میکند. قاضی ناظر اجرای مجازات میتواند شخصاً یا بنابه تقاضای محکوم و یا دادسرا شرایط تعیین شده را تغییر یا لغو نماید (ماده ۷۴۱) اگر رفتار و اعمال محکوم

1 - Germain . C : Eléments de Science Pénitentiaire . Paris 1959

رضایت بخش نبوده و شرایطی را که ملزم به تبعیت از آنها بوده است انجام ندهد قاضی ناظر اجرای مجازات مراتب را به دادگاه شهرستان محل اقامت محکوم آزاد شده اعلام و تقاضای اجرای مجازات حبس را مینماید (بند ۱ ماده ۷۴۲). در صورت ضرورت و فوریت پس از جلب نظر دادستان با صدور قرار و ذکر علت، دستور بازداشت محکوم آزاد شده را میدهد و دادگاه شهرستان محل اقامت محکوم در ظرف سه روز بایستی به جریان امر رسیدگی و اظهار نظر کند.

هر گاه رفتار و اعمال محکومی که تحت رژیم آزادی با مراقبت است رضایت بخش بوده و الزاماتی را که برعهده دارد بنحوا حسن انجام دهد قاضی ناظر اجرای مجازات میتواند از دادگاه شهرستان محل اقامت محکوم تقاضای موقوف داشتن روش مراقبتی و لغو شرایط تعیین شده را بنماید بشرطی که از مدت محکومیت قطعی زندانی حداقل ۲ سال سپری شده باشد.

ج - نظارت در ممنوعیت از اقامت در محل مخصوص

قاضی ناظر اجرای مجازات که ریاست کمیته هدایت زندانیان آزاد شده را دارد محکومین ممنوع از اقامت در محل مخصوصی را تحت حمایت و هدایت خود قرارداد بلیط و سایر مخارج مسافرت آنان را فراهم مینماید.

لیست اماکنی که بایستی ممنوع اعلام شود جهت اظهار نظر بقاضی ناظر اجرای مجازات صلاحیتدار ارسال میشود. اگر محکوم ۱۸ تا ۲ سال دارد و پس از خروج از زندان بایستی بخدمت نظام اعزام شود قاضی ناظر اجرای مجازات راجع بشخصیت وی اطلاعات لازم و ضروری را در اختیار مقامات ارتشی (اعم از زمینی و دریائی و هوائی) قرار میدهد.

قاضی ناظر اجرای مجازات در تمام امور مربوط بمحکومینی که مدت محکومیت آنان خاتمه یافته و مرخص میشوند نظارت و مراقبت داشته و بوسیله انجمن حمایت

ندانیان و انجمنهای خیریهٔ دیگر وسایل حمایت و هدایت آنان را فراهم میسازد. سالی یکبار از مراکزی که جهت پذیرش زندانیان آزاد شده تأسیس شده است بازدید^۱ - چگونگی فعالیت مراکز فوق را بوزارت دادگستری گزارش میکند و نیز در صورت زوم، قاضی ناظر اجرای مجازات نظریات خود را به وزارت خدمات اجتماعی و وزارت هداری اعلام میدارد.

د - نظارت ولگردان

هرگاه متهمی بعنوان ولگردی دستگیر شود ولی دادستان تشخیص دهد که متهم درت کار کردن و قابلیت و استعداد اصلاح و تربیت را دارد قبل از تعقیب پرونده راتب را بقاضی ناظر اجرای مجازات که ریاست کمیسیون هدایت و حمایت ولگردان را در کمیته آزادی با مراقبت Probation دارد اعلام و قاضی ناظر اجرای مجازات میتواند دستور نگهداری متهم بولگردی را در مؤسسات خصوصی و یا دولتی صادر نماید^۲.

ه - نظارت بر اعاده حیثیت

قاضی ناظر اجرای مجازات به تقاضای اعادهٔ حیثیت محکوم که تسلیم دادستان شهرستان نموده است رسیدگی و اظهار نظر مینماید.

محدودیت صلاحیت قاضی ناظر اجرای مجازات

قاضی ناظر اجرای مجازات در ادارهٔ اسور داخلی و سازمانی و اجرای مقررات انضباطی زندانها دخالتی ندارد و تعیین نوع زندانی که محکوم از نظر سن (پیران - بزرگسالان و جوانان) و مدت محکومیت (محکوم بمدت کم - محکوم بمدت طولانی)

1 - Stéfani, Levasseur, jambu - merlin. op. cit. P. 333.

2 - Décret 7 janvier 1959.

وضع سلامتی (از نظر بیماریهای جسمی و روانی) بایستی در آنجا نگهداری شود از اختیارات اداره کل زندانهاست. در صورت لزوم قاضی ناظر اجرای مجازات فقط میتواند کتباً نظریه خود (برئیس زندان اعلام نماید).

تصمیمات قاضی ناظر اجرای مجازات در مورد مجازاتهای سالب آزادی جنبه قضائی ندارد بلکه مربوط بچگونگی اجرای روشهای اصلاحی و تربیتی و درمانی است و بالتجیه تصمیمات قاضی ناظر اجرای مجازات قابل پژوهش نیست و قاطعیت نیز ندارد و میتواند از تصمیم خود عدول نموده روشی را که بمورد اجرا گذارده شده است تغییر دهد.

با اینکه دخالت قضات در اجرای مجازاتها، در پیشرفت روشهای نیمه آزادی *Sursis avec Semi - liberté* و آزادی مشروط و تعلیق مجازات بطور آزمایشی *Mise à l' épreuve* و آزادی با مراقبت *Probation* نتایج ثمربخشی داشته ولی حدود اختیارات قضات ناظر اجرای مجازات از نظر اصل تفکیک قوای سه گانه مورد انتقاد قرار گرفته است. طرفداران مکتب کلاسیک معتقدند :

۱ - تغییر روش تعلیق مجازات بطور آزمایشی و تعلیق آزادی مشروط و صدور دستور معافیت از اجرای شرایط تعیین شده در احکام دادگاهها و یا تغییر شرایطی که محکوم آزاد شده ملزم به تبعیت از آنها است و همچنین صدور دستور بازداشت در صلاحیت قوه قضائیه است و قاضی ناظر اجرای مجازات با اتخاذ تصمیمات فوق الذکر احکام صادره از دادگاههای قضائی را فسخ میکند از اینرو لازم است که تصمیمات متخذه بوسیله قاضی ناظر اجرای مجازات در مورد مجازاتهای سالب آزادی تابع تشریفات آئین دادرسی کیفری بوده و محکوم حق تعیین وکیل مدافع و درخواست پژوهش از تصمیمات متخذه توسط قاضی ناظر اجرای مجازات را داشته باشد.

۲ - قاضی ناظر اجرای مجازات ریاست کمیسیون طبقه بندی زندانیان و حمایت ولگردان و کمیته های هدایت زندانیان آزاد شده و آزادی با مراقبت را بهعهده داشته

و در اجرای روشهای تدریجی میتواند مراحل مختلف روش را تغییر دهد یعنی در حقیقت در اسرار جرائی که در صلاحیت قوه مجریه است دخالت نمیکند، این امر نه تنها برخلاف اصل تفکیک قواست بلکه امکان تجاوز به آزادی فردی را نیز بوجود میآورد.

در رد انتقادات و ایرادات طرفداران مکتب کلاسیک، حدود صلاحیت قضات ناظر اجرای مجازات در خارج از زندان در مورد اجرای مجازاتها و در داخل زندان در مورد نظارت در اجرای مجازات و روشها مورد بررسی قرار میگردد:

۱- در خارج از زندان قاضی ناظر اجرای مجازات بمنظور منطبق کردن مجازات با شخصیت محکومین و اصلاح و تربیت و درمان آنان در اجرای روش آزادی مشروط یا تعلیق مجازات بطور آزمایشی نظارت کرده و شرایط تعیین شده از طریق دادگاههای با درکننده حکم را تغییر میدهد و یا لغو مینماید، پس در اصل حکم که محکومیت مجازات سالب آزادی است و مدت آن دخالتی ندارد و همچنین صدور دستور بازداشت محکوم آزاد شده نیز یک اقدام تأسیسی است و به آزادی فردی در قبال دفاع اجتماعی لطمه وارد نمیسازد.

۲- در داخل زندانها قاضی ناظر اجرای مجازات فقط میتواند مدت مراحل مختلفش تدریجی را تغییر دهد و در اسرار جرائی و اداری زندانها دخالتی ندارد و پیشنهادها نظرات ابرازی او نسبت به مسئولین زندانها جنبه ارشادی داشته و نسبت به محکومین نوع تقویت روحی و معنوی محسوب میشود. با توجه بدلائل فوق الذکر نظرات ناظر در اجرای مجازاتها مغایرتی با اصل تفکیک قوای سه گانه ندارد و قضات می نیل به هدف اصلی که اصلاح و تربیت و درمان محکوم و پیشگیری از تکرار جرم است نمیتوانند با توجه باوضاع و احوال و شخصیت محکوم نوع روشی را که دربارهٔ محکوم اجرا میشود تغییر داده و در چگونگی اجرا نیز نظارت داشته باشند.

منابع مقاله عبارتند از :

- 1 - Bouzat et pinatel
Trairé de droit pénal et de Criminologie
Parsi 1970 . P. 361.
- 2 - Germain : Eléments de Science pénitentiaire
Paris . 1959 . P. 69.
- 3 - Schmelck et Picca.
Pénologie et droit Pénitentiaire.
Paris 1967 . 1967. P. 187.
- 4 - Stéfani et Levasseur:
Droit pénal général et Criminologie
Paris 1961. P. 306.
- 5 - Stéfani - Levasseur et Jambu - Merlin:
Criminologie et Science Pénitentiaire
Paris. 1970. P. 318.
- 6 - Décrets des 1 avril 1952, et 7 janvier 1959, et
24 mars 1964.
- 7 - Code de Procédure Pénal 1958.
- 8 - Loi du 18 mars 1955.